

Gyermekek ingázása Magyarországon¹

**Bódi Ferenc –
Fekete Attila**

Magyarország településszerkezetéből következik, hogy több olyan helyi települési önkormányzat van, amelyben nem találni óvodát és iskolát, 2005-ben 38 ezer 6–14 év közötti gyermek élt olyan faluban (1086 önkormányzat) amelyben nincs iskola, tehát potenciálisan ingázó kisdíák. Amennyiben az óvodahiányos falvakat vizsgáljuk, amelyekből 2005-ben 869 községi önkormányzat volt, akkor azt tapasztaljuk, hogy ezekben a településeken 7067 óvodás korú gyermek élt (3–5 éves). Ezen adatot túlbecslésnek vehetjük, mert az adatforrás (KSH T-STAR) nem mutatja meg a telephelyeket, vagyis nem tudhatjuk, hol nincs ténylegesen tagiskola.

A becslésünket pontosítottuk az ÖTM-ben összesített többcélú kistérségek oktatási normaigénylő lapokból nyert adatokkal, amelyekből kiderül: 2007-ben 7179 óvodás bejáró volt, 17401 alsó tagozatos

naponta utazott, illetve utaztatták, s további 23 382 felső tagozatos ingázót találunk a regisztrációs rendszerben. **Mindösszesen tehát 47 961 ingázó gyermek volt Magyarországon a 2006/2007-es iskolaévben.** Nagyon sok gyermeket a szülei utaztatnak, vagy pedig nincs regisztrálva, mert olyan iskolába jár, amely nincs betagolva a többcélú társulások rendszerébe.

A kisdíákok ingázásának a becslését pontosítottuk a **SULINOVA Országos kompetencia** vizsgálatának adatbázisából

**Lakóhelyén jár-e iskolába
(2006-ban végzős nyolcadikosok)²**

Lakhely / Iskola	Tanuló (fő)	%
Helyben lakik	64 161	53,8
Bejáró	27 623	23,1
Nem válaszolt	27 579	23,1
Összesen	119 363	100,0

¹ A cikk az OTKA 48301 sz. kutatási szerződés alapján, valamint az ERSTE – TÖOSZ kutatási program támogatásával jöhetett létre. Az adatok, amelyekre építjük további vizsgálatunkat a MÁK által gyűjtött, az ÖTM-ben összesített többcélú kistérségi társulások oktatási norma igénylése, továbbá fölhasználtuk a SULINOVA Országos kompetencia vizsgálatának 2006. évi anyagát, amely a nyolc osztályos általános iskolákra terjedt ki. Háttérként használtuk a KSH T-STAR 1988-tól 2005-ig terjedő adatbázisát. Az értékelés módszertanilag több új megoldást keresett. Ahol ezt szükségesnek láttuk, a táblákhoz fűzve lábjegyzetben közöljük a képleteket, az adatállományok forrását.

Terepmunkát az ország területén két megyében folytattunk, Bács-Kiskun és Borsod-Abaúj-Zemplén megyékben.

² SULINOVA Országos kompetencia vizsgálat 2006.

nyert adattal, amely a nyolcadikosok körében (közel 120 ezer végzős általános iskolás) felmérte 2006-ban az ingázók számát is. A megkérdezettek 23%-a, a válaszadók 30% vallotta magáról, hogy bejáró, azaz nem a lakhelyszerinti iskolájába jár. Sajnos a megkérdezettek közel negyedéről nem tudtuk hogyan és honnan közlekedtek iskolájukba, de ha feltételezzük, hogy a válaszadók eloszlása közel van a megkérdezettek eloszlásához, akkor a 2006-os végzősök között feltételezhetően 36 ezer diákingázó lehetett. Az egész országban a 859 ezer általános iskolásból, az ingázó kisdíákok száma elérhette minimálisan a 100 ezer, maximum a 150–160 ezer főt.

Érdemes áttekinteni, milyen eszközzel közelítették meg a bejáró végzősök az iskolájukat. Az adatok nem tekinthetők reprezentatívnak, de jól tájékoztatnak az ingázás mikéntjéről. A válaszadók 12%-a gyalog közelíti meg az iskoláját, ami arra enged következtetni, hogy ők ténylegesen nem ingázók, csak egyszerűen közigazgatási határt lépnek át, amikor az iskolájukba mennek. A helyi tömegközlekedést 26% vette igénybe, távolsági busszal járt 18%, a naponta utazó tanulók 28%-át szülei vitték, s végül az ingázóknak ekkor még csak 8%-a tudta az iskolabuszt választani.

Az Országos kompetencia vizsgálat adatfeldvétel szerint a nyolcadikos diákok átlagosan 15–16 perc alatt jutottak el otthonukból az iskolájukba. A helyben lakóknak 12 percükbe került a bejutás, a bejáróknak épp dupla időre volt szükségük, 24 percre. Feltételezve, hogy az iskolába és a hazajutás ugyanannyi idő, a bejáróknak átlagosan 48 percet kellett minden nap utazniuk. Mivel a bejáróknál igen nagy volt az átlagtól való eltérés; az ingázó diákok között többen akár egy órán túl

Bejáró nyolcadikosok hogyan jutnak el az iskolájukban, 2006-ban³

	Hogyan jutnak el az iskolába?	
	Fő	%
Gyalog	3219	11,9
Kerékpárral	953	3,5
Helyi tömegközlekedéssel	7029	25,9
Távolsági autóbusszal	4920	18,1
Vonaton	697	2,6
HÉV-en	489	1,8
Szülei viszik	7595	28,0
Iskolabuszon	2350	8,2
Összesen	27152	100,0

is utazhattak naponta. A mintánk nem reprezentatív, de jelzés értékkel figyelembe vehető: **a bejáró diákok utazási ideje duplája a helyben iskolába járókének, s ennek függvényében a közlekedési költségek is minden bizonnyal magasabbak. Az ingázó diákok számának növekedése – demográfiai és finanszírozási okok miatt – elkerülhetetlen lesz, s ennek érdekében szükségessé válik a szociális szolgáltatásként is működő iskolabusz rendszerének felállítása.**

Térjünk vissza a regisztrált ingázók ÖTM adataira, amelyekből látható, hogy a bejelentett bejárók 26%-a veszi igénybe az iskolabuszt. A gyermek ingázókon belül az óvodások háromtizede, az alsós és felsős iskolások negyede jár iskolabuszsal iskolába.

Az iskolabuszsal bejáró kisdíákok és óvodások térbeli elhelyezkedése a 2006/2007. tanévben a Dunántúlra és Észak-Magyarországra koncentrálódik, ahol a „befogadó” települések hálózatot

³ SULINOVA Országos kompetencia vizsgálat 2006.

**Ingázó gyermekek a többcélú kistérségek oktatási normaigénylés alapján
2006/2007-es tanévben (fő)⁴**

	Bejárók összesen	Intézményfenntartó társulások által fenntartott intézménybe járó iskolabusszal utaztatott gyermekek száma
Óvodás bejárók	7179	2133
Alsó tagozatos bejárók	17401	4781
Felső tagozatos bejárók	23382	5633
Összesen	47961	12547

alkotnak. A bejárókat befogadó települések hálójá különösen sűrű a hegyvidéki és dombvidéki településeken, a sík vidékek felé felszakadozik s megszűnik. Kivétel a Dél-Borsodi Mezőség és Észak-Bácska, valamint a Beregi Tiszahát és a Szamosköz. Az Alföldön egy-egy nagyobb városban jeleznek ingázót (Makó), de lényegében elhelyezkedésük szigetszerű, nem alkotnak összefüggő hálózatot. Az egész országban, minden bizonnyal a 2007/2008. tanévben több település kapcsolódik a kistérségi közoktatási társulásokhoz, s a 2008/2009. tanévben a területi különbségek nem lesznek már ennyire érzékelhetők.

Az Alföld iskolabusz „rezisztenciája”, az ingázás alacsony szintje magyarázható a relatíve kedvezőbb demográfiai helyzetével. Kivétel ez alól Békés megye nyugati része, a Csongrád megyehatárát érintő önkormányzatok, Észak-Bácska, a szerb államhatár közeli térség népessége. A felsorolt tájakon a 2–5 éves korúak aránya nem éri el az országos átlagot, s várhatóan a beiskolázás e térségekben gondot fog jelenteni. Különösen a már most, ahol a gyereklétszám nem éri el a 200 főt. A 2005-ös KSH adatok szerint az Alföld településeinek zömében az óvodák kihasználtsága legtöbb helyütt 90–110% közötti, az iskolai

osztálytermekre jutó diákok száma pedig az országos átlag fölött.

Észak-Alföldön a gyermekkorúak aránya a népességen belül messze az országos átlag felett van (az öregedési index több helyütt nem éri el az 1-et, azaz több a 14 év alatti, mint a 60 éves), de itt a településszerkezet inkább apró-kisfalvas, mint délen. Viszonylag vitális területnek számít a Hajdúság, ahol nagyobb létszámú települések sorakoznak, viszont itt a kevesebb lakosú, önkormányzatisággal nem rendelkező településrészek kerülhetnek gondba (pl. Hajdúböszörmény - Pród), ahonnan a városba vihetik a korábban önálló intézményeket, s később a tagintézményeket is. Az Alföld kunsági területein a kedvezőbb vitalitási mutatók az iskolák önállóságát védhetik, de itt a nagyobb alföldi városok erőteljesebb érdekérvényesítő potenciálja beolvaszthatja a kisebb lélekszámú önkormányzatok kis- és közepes iskoláit a városi iskolákba a nagyobb forrásallokáció reményében.

Az Alföldnek van két olyan specialitása, amelybe általános szempontokkal beavatkozni reménytelen vállalkozásnak tűnik. Az egyik a hungarikumnak tekinthető tanyaszerkezete, a másik a szabolcsi és a bihari roma kisebbség szociális gettó-

⁴ÖTM többcélú kistérségek oktatási normatíva igénylő lapja alapján.

ja. Mind a két életvilág egyedi szükségleteire az iskolabusz rendszer szervezésekor tekintettel kell lenni. A tanyán élés, jellemző életformává vált újra az Alföldön, különösen a Homokhátság területén, ahol 104 településen (ebből 21 város) a 2004-es tanyafelmérés szerint 588 ezer állandó lakosból 100 ezer élt külterületen (17%)⁵. A fiatalok szívesen költöznek ki az olcsóbb élet reményében, az alacsony telek és ingatlan árak miatt feladva városi albérlésüket, vagy panellakásukat. A tanyán lakó gyerekek a környékbeli iskolába eddig sem könnyen jutottak el, ha pedig a legközelebbi iskola megszűnik, akkor a tanyákon élők térben és időben még meszszebb kerülnek az iskolától, óvodától.

A telepi romák társadalmilag elzáródott helyzete további kérdéseket vet fel. A cigány közösségek több helyütt (s ez nem csak az Alföld északi részére mondható el, vonatkoztatható Észak-Magyarországra, Dél-Dunántúlra is), különösen ott ahol nem a szocialista iparosításkor kerültek egy-egy településre, hanem az adott településen évszázadok óta helyi lakosokként integrálódtak a faluközösségbe. **A letelepedett romák nevelése és oktatása sokkal inkább megoldott és hatásosabb a helyi kisiskolákban, mint a helyi közösségen kívüli szegregációt felszámoló nagyiskolákban,** ahol a személyes kapcsolatok nem jelennek meg, a gyermekek mögött nincsenek látható családok.

Az iskolabusz igénylésekből, az eddig üzembe állított iskolabuszok elhelyezkedéséből s az eddig regisztrált diák- és gyermekingázók számából jól látható, hogy az ingázás elsődlegesen dunántúli és észak-magyarországi jelenség. A diák ingázók száma (kistérségi szinten) ezer fő

fölötti: Somogyban; Kaposváron, Baranya elmaradott kistérségeiben; Sásdon, Sellyén és Siklóson továbbá a megyeközpontban, Pécsen s más megyékben Szombathelyen, Zalaegerszegen és Fehérgyarmaton. Ötszáz és ezer fő közötti normaigény érkezett Tamási, Marcali, Nagykanizsa, Keszthely, Letenye, Lenti, az összes Veszprém megyei kistérségből, Celldömölk és Sárvár kistérségeiből, a Salgótarjáni medencéből, Edelény és Encs, valamint Mezőcsát kistérségeiből. A többi dunántúli kistérség igénye háromszáz-ötszáz közötti s hasonló mértékű a gyermek ingázás Nógrád, Heves, Borsod-Abaúj-Zemplén megye kistérségeiben. Pest megye, Fejér északi része s az Alföld nagy tája nem igényelt (igényelhetett) normatívát ingázó óvodások iskolások után. Kivétel ez alól néhány Tisza menti kistérség, valamint a Békés és Bihar területein elhelyezkedő kistérségek, de itt a lejelentett ingázók száma nem éri el a háromszáz főt kistérségenként.

Az iskolák, óvodák összevonása, hatása a települések népességmegtartó képességére

Vági Gábor a tanácsi korszak egyik nevezetes intézkedéséről, a településhálózat fejlesztési koncepcióról írta a települések elsorvadása kapcsán: „mint előre beteljesülő jóslatok” tették néptelenné azokat a településeket, amelyeket funkcionálkülínek jelöltek az OT szakértői. E korszaknak máig égető reminiscenciája; a '70-es évek elején levezényelt tanácsok, iskolák összevonása, amely ma is nyugtalanító emlék a kistelepülések közösségi életében, s objektíven kimutatható a köz-

⁵ Csatári Bálint – Kanalas Imre: A homokhátsági tanyák jelene és területi jellemzői. In: Falu 2006 nyara XXI. évfolyam (Tanya tematikus szám).

ponti döntések hatása a helyi társadalmak életvilágára, társadalmi szerkezetére.

A társadalom újratermelődése ugyan- is nem jöhet létre olyan helyi társadalom nélkül, amelyben az új generációk nem tudnak felnőni, felnevelkedni, amelyben nincs esélyük a társadalmi vertikális mobilitásra, nem tudnak olyan társadalmi tőkéhez, emberi erőforráshoz jutni, amely révén jó eséllyel tudnak a munkamegosztás magasabb grádicsaira felkapaszkodni, s képesek az előző korszakok termelési szerkezetét magasabb szinten megújítani.

A társadalom megújuló képességét elveszíti, amikor a közösség többsége elveszíti annak a hitét, hogy a társadalom által elfogadott célokat el tudja érni a társadalom által elfogadott eszközökkel (tanulás, munka, szorgalom, tehetség). Az iskola a társadalom szövetébe épülve nem csak a társadalom újratermelését, az egyén felfelé mobilitását segíti elő, de egyben megadja azokat a normákat is, amelyekkel a társadalom főrendszere manipulálja az alkotó elemeit, felépíti a szervezeteit, kifejleszti a nyelvét, amelyen a hatalom kommunikál. Az állami politika számára a fentiek túl létfontosságú az iskolarendszer kiépültségének és működésének hogyanja. Ez különösen fontos volt a XIX. században, amikor létrejött egy új termelési szerkezet, amely univerzális ismeretek birtoklása helyett speciális ismereteket követelt az ipar és a sorozott hadseregek számára. A XX. század végére az ipari társadalmak erősen átalakultak, a termelés kiszorult, a védelmet hivatásos állomány vette át, s ezzel együtt az iskola szerepe is fokról fokra áttértékelődik. A közoktatás értékrendszere lassan követi a társadalom szükségleteit; az új nevelés új hangsúlyokat kap: fegyelem helyett – önmegvalósítás, türelem helyett – önkifejeződés, együttműködés helyett – verseny stb.

A közoktatás belső tartalmi változását az állam társadalomformáló szerepének átrendeződése okozza. Az állam lassan evakuálja magát a társadalom újratermelésének színtereiről, az oktatás társadalmasításának vágya ezzel együtt felerősödik. Azonban (lásd holland iskola háború) a szabadság nem mindenben hozza meg a társadalmi igények jobb és főleg igazságosabb rendezését. Az állami túlhatalom idején létrejött előjogok és egyenlőtlenségek nem hogy gyengülnek, de inkább szélesednek. Ezért **több Európai Uniók államában a kormány visszaveszi az oktatás monopóliumát**, és olyan oktatáspolitikát alakít ki, amely a társadalomra reflexív és a hatalommegosztás horizontális elvei szerint, **a helyi politikát érdekelté teszi a jó minőségű nevelési-oktatási rendszer fenntartásában.**

A helyi politika számára az iskola nem tartalmaz ilyen széles, és emelkedett kommunikációs teret. A helyi hatalom számára mégis érdek a nevelés-oktatás hatékonyságának a magas szintű fenntartása, azaz nem lehet közömbös, hogy a helyben felnevelkedő új nemzedék milyen munkaerőpiaci kapacitással bír (aktívkorú eltartott lesz, vagy adófizető lakópolgár?), elvándorol, vagy vállalkozást hoz létre – tőkéket hoz a területre stb.

Az iskola léte vagy nem léte, működésének mikéntje, hosszabb távon kihat az ország társadalmi újratermelő képességére, a társadalom jól-létére (well being értelemben nem csak a welfare értelemben), **a társadalom politikai kultúrájára** (kommunikációjára), **s a helyi társadalmak, települések népességmegtartó képességére.** Ez utóbbi nem olyan egyszerűen értendő, hogy ha a gyerek nem tud helyben járni iskolába, akkor elköltözik a fiatalok. A népességmegtartó képesség csökkenésének olyan összetett komponensével állunk szemben az iskola léte és nem

léte kapcsán, amely már következménye a népességét veszítő település érdekérvényesítő képesség gyengülésének. A Hirschman-i értelemben tiltakozást nem vállaló tömeg inkább kivonul a vesztes színteréről, nem vállalnak egymással szolidaritást, a hely iránti hűség fellazul, a helyi kötődés elvész a számukra. **Gyakorta a helyhez való hűség elvesztésével a társadalomhoz való lazább kötelék jön létre, amely során az egyénnek a többi társadalmi intézményhez való kötődése is fellazul, s ha nem elég erős, akkor nagyobb eséllyel sérül és kerül a társadalom margójára (hajléktalanság, válás-családvesztés, munkanélküliség, addíció, izoláció stb.).**

Áttekintettük az elmúlt közel húsz év intézmény bezáró- és megnyitó eseményeit a szerint, hol létesült és hol szűnt meg iskola 1988 és 2005 között. Kísérletünk előtt azt a kérdést tettük fel: **az iskola léte vagy nem léte, statisztikailag befolyásolja-e a népesség korösszetételét, a népességszám alakulását.** A vizsgált időszakban 190 településen szűnt meg iskola. Ezekben a falvakban 1988-ban 108 ezren éltek, míg 2005-re 95 ezerre csökkent a lakosok száma, azaz a népesség fogyás 12%-a. Ez idő alatt az ország a népességének 3,7%-át veszítette el, ha azonban azt a település típust vesszük figyelembe, ahol az intézmény bezárások megtörténtek, akkor a népesség csökkenés 1,4% volt, tehát a fogyás nyolcszor meredekebb volt, mint a hasonló népesség nagyságú településeken⁶. Ugyanebben az időszakban 59 óvodát úgy szüntettek meg, hogy utána nem maradt ilyen intézmény a településen. Ezekben a községekben is 12%-os népesség fogyás tapasztalható.

Az iskolát megszüntető településeken az öregedési index 1,3-ról 1,5-re növeke-

dett, az iskolát alapítók esetében ez az index lényegében nem változott (1,3 maradt). Ott, ahol nem volt iskolanyitási- és bezárási esemény az öregedés mértéke hasonlóan alakult az intézmény elvesztőkével. Az óvoda nyitási- és zárás események esetében eltérő a helyzet. Az óvodájukat bezáró önkormányzatok öregedési indexe, az 1988-as 1,6-ról, 2005-re 2,2-re növekedett. Az óvodát alapítóknál az öregedési mutató 1,4-ről 1,3-ra mérséklődött, ahol viszont nem volt óvodanyitási-zárási esemény, ez az index 1,3-ról 1,5-re emelkedett.

Az iskolát alapítók kedvezőbb korcsoporti aránya abból adódik 2005-ben, hogy a korösszetételük stabilizálódott, nem követték az országosan romló trendet, az iskolájukat elvesztők pedig követték. Az óvoda esetében kissé más a helyzet, ugyanis az óvodabezáró önkormányzatok óvodás korú népessége erőteljesebben fogyott, mint az ország „változatlan” része. Az óvodák léte nem léte erőteljes hatással volt az általános iskolás népesség szám-arányára is, mivel az óvodát bezáró önkormányzatok esetében a 6–14 év közötti népesség 2005-ben 9,0% volt (bázisévhez viszonyítva –2,1%). A „változatlan” településeken az iskoláskorúak aránya 10,5% volt (1988-hoz viszonyítva –2%), az óvodát nyitó önkormányzatoknál az iskoláskorú népesség 11,3% a vizsgált időszak utolsó évében, lényegében 1988-hoz képest csak 0,5%-ot csökkent.

Az iskolaalapítást és -megszüntetést megvizsgáltuk azokban a településekben is – 1988 és 2005 közötti időszakban – ahol nyitási-, illetve bezárási nem okozta az intézmények teljes megszűnését. Feltételezhetően intézmény összevonások voltak, településeken szüntettek meg iskolát és óvodát, de az adott helyi igazgatási terü-

⁶ Egyrészt belekerült pl. Telki, ahol a népesség 2000 fővel nőtt. Másrészt belekerültek szétváló települések, mint Balatonlelle Boglárlellétől + 5000 fő, Kerepes, Kerepestarcától + 9000 fő stb.

leten belül maradt önálló intézmény. Az iskolamegszűntető településeken a bázis évhez viszonyítva az öregedési index 1,2-ről 1,5-re növekedett, az iskolát alapítók esetében a gyerekek és az időskorúak aránya 1,0-ről 1,3-ra emelkedett, míg ahol nem volt változás 1,3-ról 1,5-re nőtt az öregedési mutató. Az óvodamegszűntető településeken az 1988-hoz viszonyítva az öregedési index 1,0-ről 1,5-re romlott, az óvodaalapítók/gyarapítók esetében az öregedési index szinte változatlan maradt (1,2), a változatlanoknál 1,3-ról 1,5-re romlott a vitalitási index. Feltűnő, hogy iskola-, valamint óvodamegszűntetőknél egyaránt a bázis évben kedvezőbb öregedési indexük volt, mint a „nem változtatónak”, vagy akár az országos átlag. Nem indultak hátránnyal, viszont kezdeti előnyüket elveszítették.

A modellkísérletünk tehát egyértelműen nem bizonyította, hogy közel húsz év leforgása alatt a nevelési-oktatási intézmények helyben léte, nem léte pozitív hatással van a helyi települési önkormányzatok népességmegtartó képességére. Egy bizonyos, az öregedési mutatóra kedvezően hat, azáltal, hogy a romló országos trendtől eltérően lassul a gyermek-idő arány romlása. Teljes bizonyosságot csak akkor szerezhetünk, ha szélesítjük a vizsgálati időkeretet, legalább harminc évre, s kiszűrjük a kiváló települések okozta látványos népesség gyarapodást és fogyást. Végül, de nem utolsó sorban rejtett változók segítségével összefüggéseket igazolhatunk, illetve elvethetünk a település fejlettsége (infrastruktúra, teljes LOSS léte⁷ és az önkormányzatok gazdálkodásának eredménye; forrásabszorpciók képesség)

és a helyi társadalom dinamikája (adóerő, vándorlás, iskolázottság, halálozás stb.) vonatkozásában.

A kicsi szép, és hatékony is?

„Ami jó a gazdagoknak, az szükségképpen jó a szegényeknek is?”⁸

A 2006/2007. tanévben megszűnt intézmények, óvodák és iskolák közül 87 olyan szűnt meg, ahol volt 8. Osztály. Ez az összes telephely 2,6%-a, 80 önálló iskola, 7 pedig tagintézmény volt. 83 iskolát helyi települési önkormányzat működtetett, 2 egyházi, egy alapítványi fenntartású volt. Kalocsán két iskolát zártak be, Helvécian, Tokodon, Sárkeresztúron szintén 2–2-t, de az utóbbi három településen ennyi volt az összes telephely. Az iskolák megszűnése több mint 5000 alsó és 6000 felső tagozatot érintett.

Kérdésünk a fenti tények láttán az, hogy a megszűnt iskolák milyen fizikai állapotban voltak, s milyen hatékonysággal oktattak bennük? A megindult iskola összevonások, átszervezések „kigyomlálják-e” a gyenge teljesítményű kisiskolákat, vagy netán a többcélú társulásokban a minőségi kisiskolákat „kimazsolázzák” a nagyközségi, a kisvárosi vagy esetleg a nagyvárosi iskolaközpontok, hogy ezzel is erősítsék a legitimitásukat és pénzügyi helyzetüket? A kérdésekre a választ az Országos kompetencia felmérés iskolaállapot adatfelvételére és a tanulók képesség felmérésének eredményeire hagyatkozva kerestük, amelyet a SULINOVA 2006-ban készített el, és még a bezárt iskolák nyolcadikosait is tesztelték.

⁷ LOSS (Local Organisation of Social Services), amely egyben egy nemzetközi munkacsoport rövidítése is. Állandó tagjai Eichstätt Katholische Universität (Eichstätt – Ingolstadt), Louisville University, Kentucky, USA, Oulu University Finland, Trento University. Debreceni Tudományegyetem – MTA PTI Magyarország.

⁸ Schumacher, Ernst F. [1980]: Small is Beautiful.

**Az 2006/2007-ben bezárt iskolák
elhelyezkedése a településen**

	Hol helyezkedik el a telephely épülete a településen?	
	eset	%
Belterületen, a település központi részén	71	84,5
Belterületen, a település település szélén	12	14,3
Külterületen	1	1,2
Összesen	84	100,0

A bezárt intézmények, telephelyek fizikai állapota nem volt kirívóan rossz, s fekvésük is kedvező; az iskolák 85%-a a település központjába helyezkedik el, 14%-a belterületen a település szélén található, s csak egy telephely volt külterületen. 2006-ban az épületek négy tizedének kitűnő, jó volt az állapota, kétharmaduk közepes állagú, rossz, illetve nagyon rossz állagú volt két tizedük.

Az iskolaépületeket 75%-ban a közel-múltban felújították, egynegyedét viszont

**Az 2006/2007-ben bezárt iskolák
állaga**

	Milyen az épület jelenlegi állaga?	
	eset	%
Kitűnő állagú	3	3,6
Jó állagú	32	38,6
Közepes állagú	31	37,3
Rossz állagú	15	18,1
Nagyon rossz állagú	2	2,4
Összesen	83	100,0

soha nem újították fel. A bezárt iskolák fizikai elhelyezkedése tehát előnyös, állaguk 40%-ban jónak mondható, az intézményekben négyből háromban volt felújítás az elmúlt években, állíthatjuk a SULI-NOVA felmérése alapján⁹.

Megkérdezték az iskolák vezetőit, hogy a környéken található-e olyan iskola,

**Az 2006/2007-ben bezárt iskolák
felújítása**

	Mikor újították fel legutóbb az épületet?	
	eset	%
Felújították	55	75,3
Soha nem újították fel	18	24,7
Összesen	73	100,0

amely hasonló képzést tud nyújtani, mint a felmért intézmény. A válaszadók több, mint fele azt válaszolta, két iskola is található. Egyhatoda, hogy legalább egy s három tizede jelezte, hogy a környéken nincs az övékéhez hasonló képzést nyújtó iskola, amelyet a szülők választhatnak.

Kérdés volt az is, hogy az elmúlt tanévben bezárt oktatási intézmények mellett élők milyen gyakorisággal vitték el más távolabbi intézménybe a gyerekeiket, azaz az iskola megszüntetése előtt volt-e elingázás? Az iskolavezetők válaszából arra lehet következtetni, hogy az iskola bezárása előtt a vizsgált intézmények héttizedében nagyon ritkán vagy ritkán hordták el a gyereket más intézménybe. Mindössze a megszüntetett iskolák 18%-ában vitték el esetenként a gyerekeket máshová, s csak minden tizediknél jelezték, hogy az iskola mellett lakók gyakran, nagyon

⁹ Követő vizsgálatot érdemes folytatni, mivel az ANTSZ is végzett 2000-ben teljes körű iskola állag vizsgálatot, amelyet 2005-ben terveztek megismételni.

**Iskolaválasztás lehetősége
a 2006/2007-es tanévben bezárt intézmények esetében**

	Az alábbi állítások közül melyik jellemzi legjobban a beiskolázási lehetőségeket az Önök telephelyének környékén?	
	eset	%
A környéken legalább két másik a miénkhöz hasonló képzést nyújtó iskola van, amelyet a szülők választhatnak	43	53,1
A környéken van egy másik, a miénkhöz hasonló képzést nyújtó iskola is, amelyet a szülők választhatnak	13	16,0
A környéken nincs a miénkhöz hasonló képzést nyújtó iskola is, amelyet a szülők választhatnak	25	30,9
Összesen	81	100,0

gyakran elviszik a gyermeküket más iskolába. A bezárás minden valószínűség szerint nem népszerűtlen iskolákat érintett, ahova nem szívesen hordták, engedték a gyermeküket a szülők. Érdeemes áttekinteni az Országos kompetencia szintfelmérő eredményeit matematikából és szövegértésből összevetni a megmaradt iskolák teljesítményeivel, az azonos település kategóriába esők körében (aprófalvak, kisfalvak, közepes falvak stb).

A legtöbb iskolát 1101–3000 lélekszámú településen (közepes faluban) zárták be. Az intézmény megszűnések fele e település kategóriába esett. Az iskolabezárások negyede a kisfalvakban történt (501–1100 fő), a további negyed egyenletlenül oszlik el valamennyi kategóriában. Az összehasonlítás ezért

jelzés értékű, a statisztikai elemzés az esetek száma és eloszlása alapján fenntartásokkal fogadható el. Csak a két már említett település kategóriát vetjük össze tehát az ország egészében mért kompetencia szinttel.

Ma egy bezárt aprófaluban működő iskola képességpontjai matematika és szövegértés terén egyaránt meghaladták az országos és kategória átlagot. További 22 iskola a kistalvánban a saját település kategória átlagától matematika és szövegértés képességpontjaiban 3–5%-kal maradt el (az országos átlagtól az elmaradás nagyobb: 8–9%). Ugyan így a középfalvakban, ahol 42 iskolát zártak be a matematika és szövegértés képességpontjai majd-

nem megegyeztek a település kategória átlagával, az országostól viszont 4–5%-kal voltak gyengébbek.

A bezárt telephelyek a tanulók családi hátterében, az előforduló devianciák ará-

**Az 2006/2007-es tanévben bezárt iskolák környezetéből
elingázás becslés**

	Milyen gyakran fordul elő, hogy a telephely közelében lakó szülők egy távolabbi iskolába járatják általános iskoláskorú gyermekeiket?	
	eset	%
Nagyon ritkán	43	51,8
Ritkán	17	20,5
Átlagosan	15	18,1
Gyakran	6	7,2
Nagyon gyakran	2	2,4
Összesen	83	100,0

**A 2006/2007-es tanévben bezárt iskolák képességpontjai
matematikából és szövegértésből (megszűnt/működő)**

Működik-e az iskola		A telephely tanulóinak átlagos képességpontja – matematika	A telephely tanulóinak átlagos képességpontja – szövegértés
Megszűnt	Átlag	454	461
	Eset	81	81
	Szórás	45	43
Működő	Átlag	483	486
	Eset	2974	2974
	Szórás	56	54
Total	Átlag	482	486
	Eset	3055	3055
	Szórás	56	54

nyát tekintve nem különböznek a többi iskolától. Alacsonyabb volt a gimnáziumban tovább tanulók aránya, 22% szemben a jelenleg is működő iskolák 29%-ával, illetve kirívóan alacsony a más iskolai körzetből érkezők aránya, mindössze 5% a 14%-os átlaghoz képest.

A bezárt iskolák fizikai állapotuk, helyzetük és a teljesítményeik tekintetében lényegesen nem maradtak el az országos átlagtól. Ez azt a feltevést erősíti, hogy a megszűnő iskolák várhatóan nem

a leggyengébbek lesznek, hanem az inkább erősebbek, amelyek diákjait és esetlegesen tanárait inkább befogadják az erősebb városi, nagytelepülési iskolaközpontok. Tehát a nagyok „kimazsolázzák” a vidékből a környékbeli jobb iskolákat. Ezzel együtt nem következik be az iskolák szelekciója, azaz a gyengék „kigyomlálása”. Félő, hogy több kisebb nevelési, oktatási műhely megszűnik, a rosszul teljesítők pedig a szociális szegregáció fészkeivé válhatnak.

**A 2006/2007-es tanévben bezárt iskolák képességpontjai
matematikából és szövegértésből (megszűnt/működő) település kategóriák szerint**

		A telephely tanulóinak átlagos képességpontja – matematika		A telephely tanulóinak átlagos képességpontja – szövegértés	
		megszűnt	működő	megszűnt	működő
		átlag	átlag	átlag	átlag
Állandó	– 500	525	457	515	447
	501–1100	442	458	440	462
	1101–3000	458	466	469	467
	3001–7000	445	469	451	473
	7001–10 000	475	474	492	483
		479	502	497	508